

**BIBLIAREN ITZULPENETIK
LITURGIARAKO ITZULPENERA****3. Liturgiarako itzulpena**

Idazlan honen hasieran adierazten genduan: Bibliaren itzulpenak asko dira eta barritu egiten dira, liturgiarako itzulpenak, ostera, bakarra izanaz gain, luzaroan irauten dau ezer aldatu barik. Gaurkoak, gaztelaniazkoak eta euskerazkoak behintzat, Kontzilio (Vatikano II) osteko erreformatik datozen itzulpenak dira. Tarte eta desfasea gero eta larriagoa da. Eta argi eta garbi autortu behar dogu, halan be, liturgia izan dala eta liturgia dala, kristinau-herriaren gehiengoarentzat, Bibliara gerturatzeko bide garrantzitsuena.

Ba ete dago liturgiarako itzulpen eredu bat, ikasketarako, literatura motako, pastoralerako... beste batzuen ondoan? Ba ete daukaz liturgiarako itzulpenak aparteko ezaugarriren batzuk, Biblia-itzulpen orokorretik bereizten eta desbardintzen dabena? Beste era batera, beste aldetik be egin geinke itauna: ba ete dira liturgian erabiltzeko egokiak diran itzulpen orokorrak? Itzulpenen batzuk besteak baino egokiagoak?

Liturgiarako itzulpena bat da, beste itzulpen askoren artean. Halan be, eskakizun bereziak dituan itzulpena dogu. Beren-beregi, "ad hoc" egitea eskatzen al dau apartekotasun horrek? Liturgiarako itzulpenak baldintza bi kontuan izan behar ditu: erabileraren testuingurua eta jasotzaile zehatz eta berariazkoarena.

3.2. Biblia liturgian: liturgiako testuen ezaugarriak

Vatikanoko II. Kontzilioak barrikuntza eta aldaketa handia ekarri euskun, batez be liturgiaren erreforma bideratuz eta gauzatuz. Jainkoaren Hitzari berariazko lekua eskeini eutsen liturgian, eta horra hor eleiz batzarraren fruturik ederrenetako bat. Kontzilioak jarri zituan erreformaren oinarriak, printzipioak eta arauak eskeiniz, gero orduen liturgian eta liturgiarako irakurgaie-tan hazurmamindu eta gorpuztuko ziran bide barriak urratuz.

“Elizak benerazio handia izan dio beti Eskritura Santuari, Jaunaren Gorputzari izan dion bezalaxe, liturgia santuan batez ere etengabe bartu eta banatu baitu fededunen artean bai Jainkoaren hitzaren eta baita Kristoren Gorputzaren mahaia eskaintzen duen biziaren ogia” (DV: 21) (7).

Esanguratsua da, benetan, kristau-alkartean Liburu Santuek daben eginkizuna adieraztean, lehenengo puntua, hatan be, liturgia-ospakizunari dagokiona izatea. Kontzilio osteko liturgia-erreformaren asmo eta helburuetako bat zera izan zan: Jainkoaren Hitzaren mahaia aberastu, “urte batzuen buruan Liburu Santuetako pasarterik esanguratsuenak herriari irakurtze-ko” (SC: 51) (8). Liturgiako Kontituzino horren 35. zenbakian dino irakurgai gehiago, mota gehiagotakoak eta egokiagoak jarri beharko liratekela (9).

Printzipio horreek Liturgiarako Irakurgai-Liburuetan gauzatu ziran batez be. Bi nagusietara mugatzen naz hemen, domeketakora eta astegunetakora. Kurutzatu egiten diran arren, autonomia jagoten dabe irakurgai-liburu biok, eta ezin hartu daikeguz alkarren osogarri modura. Ez dira, ezta, baliokideak be, euren araudi edo normatibidade bidean: astegunetakoa malguagoa da; domeketakoak, ostera, tinkotasun eta beharrezkotasun-maila handiagoa dauka; gogoan izan daigun asteroko erritmoa dala ohikoa fededunen gehiengoarentzat. Eta halanda guzti be, astegunetako zikloa da Bibliaren irakurketa zabalena eta sistematikoena eskeintzen dauana. Bien artean

era onean eta balekoan erantzuten deitsoe Eskritura Santua bere pasarte esanguratsuenetan herriari irakurtzeko printzipioari, oso-osorik eskeintzea be ezinezkoa da-eta.

Irakurgai-Liburuen eraketa korapilatsua da eta xehetasun askokoa, euren erritmo eta ziklo desbardinakaz. Liturgian Biblia irakurtzeko moduan dagoan funtsezko bereizketa zera da: eten-gabeko, jarraiko irakurketa (Eskritura Santuko dana dalako liburua bere dinamika eta barruko garapena jagonez egiten dana) eta aukeraketaz egiten dan irakurketa (atal hautatuez baliatuz egina). Sistema biok aurreuste desbardinak jarraituz osotzen dira, nahiz eta hemen ez dodan horretaz jardungo.

Bai domeketako Irakurgai-Liburuak eta baita astegunetakoak be, sistema biak konbinatzen dabez. Domeketakoan, hiru ziklotan banatuan, liturgialdi nagusiak deitzen doguzanetan eta jai handietakoetan, hiru irakurgaiak alkarrekin koordinatuak egoten dira, eta testuen aukeraketa jaiaren edo liturgialdiaren sentiduak eta gaiak eskatua eta ezarria agertzen da.

Ez da gauza bera gertatzen *per annum* domeketan. Honeetan bigarren irakurgaia eta Ebanjelioa etenbako/jarraiko irakurketari (nahiz eta beti ez dan benetan jarraikoa) lotzen jakoz; lehenengo irakurgaia, aldiz, Itun Zaharrekoa, ebanjelioko testuagazko kidesetasun edo konsonantziak aukeratzen da. Bibliaren ikuspuntutik, hauxe da seguruenik, antolaketa bariaren alderik eztabaidagarrienetakoa: domekako liturgian Itun Zaharrak dauan presentzia erabat partziala eta aldebakarrekoa izatea, eta beraren erabilera ebanjelioko irakurgaiaren menpekotasunean jartzea. Holan jokatur, bere-bere testuinguru berezian Itun Zaharreko perikopak daben barruko sentidua behartu egiten da hainbat kasutan.

Desbardina da egoera astegunetako irakurgaien liburuan. Hemen be sistema biak erabiltzen dira. Liturgialdi nagusietan, ziklo bakarrekoetan, aldiko bereizgarriek eskatzen dabenaren arabera aukeratzen dira irakurgaiak. Hortik aparte, oster, ur-



tean zehar, lehenengo irakurraian, ziklo bikotxean eratuan (urte bakoiti eta bikoitietan), era gitxi gora behera jarraikoa irakurtzen da Itun Zaharra eta apostolu-idatziak. Ebanjelioak, barriz, ziklo bakarrean irakurtzen dira.

Biblia-irakurgaiak aukeratzean Itun Barriak –eta honen barruan Ebanjelioak– hartzen dau, bidezkoa danez, lehentasunezko postua. Itun Zaharrari dagokionez, astegunetako zikloa da ikuspegi osotuena eta batez be alderdikeria gitxien erakusten dauana. Bere presentzia oso urria da domeketako liturgian, bai osoan hartuta nahiz errelatiboki, liburu txikien pila bat agertu be egiten ez dala, aparteko eran *megillot* edo erroiluak: Kt, Rt, Nk, Qoh eta Est, Qohéleten pasarte bakar bat izan ezik, judeguen jai handietan irakurtzen ziranak izan arren. Isaiasek bakarrik dauka garrantzi apur bat, 2. eta 3. Isaiasek berariaz, aparteko eran Abenduan hainbat irakurtzen dalako. Kontuan hartzen badogu kristinauen gehien-gehiengoak domekako liturgian bakarrik parte hartzen dauala, begi-bistako hutsa da Itun Zaharraren adu txarra. Domeketako liturgiak ez dau laguntzen Itun Zaharraren ezagutza lortzera, ezta haren estimazinoa izatera be.

Bada liturgian egin ohi dogun biblia-irakurketan azpimarratu eta nabarmendu beharreko gauza bat: irakurketa hori, ezinbestez, zatikatua da, eta bertan “perikopa”, sarritan oso laburra eta zatikatua (interes gitxiagokotzat jotzen diran bertso-txuak baztertuz) *a se stante* edo bera beratara esanguratsua dan unidade modura eskeintzen da. Testuingurutik kanpo jartzea dakar jokabide horrek, jatorrizko testuingurutik aldentzea. Jarraiko irakurketak zuzendu leike apur bat arrisku edo akats hori, baina ez da konponbide segurua. Izan be, jarraiko hori be ez da beti benetan jarraikoa, eta gainera jarraitutasun horrek indarra galtzen dau irakurketa batetik hurrengora dagoan aldi-tarteagaitik. Irakurtzeko euren jatorrizko testuingurutik testuak urrundu eta banatzen badoguz, loturarik gabeko perikopa solte modura eskeintzeak arazo larriak sortu leikez,

argitzeko eta askatzeko ilun eta korapilatsuak. Bertsino ofizialak alkarketa akastun eta eskasak egiten ditu hainbat bider.

Horrezaz gain, badira aukeraturiko perikopetan egiten diran “manipulazioak” be. Eta euron bitartez kendu egiten dira bertsotxu batzuk edo irakurgai laburrak iradokitzen dira, eta jokabide horrek kalte ikaragarria egiten deutse narraziozko testuei; izan be, kontakizun unitarioak diranez, ilundu egiten dira eta ulergatx bihurtzen.

Antxinako Israelen esaten zan: “Hori ez da egiten Israelen”. Manipulazio honeen aurrean beste horrenbeste esan beharko litzake: “Hori ez da egiten biblia-kontakizunetan”. Alde batera izten dot sarritan eztabaidatua izan dan Salmo Liburuaren auzia. Orduen liturgian ia osorik izan da jaso; halan be, “giza-psikologiarentzat” jasanezinak dirala-eta, salmo batzuk eta “madrarikazinozko” hainbat bertsikulu eta pasarte baztertu edo kendu dira. Biblia-testuagazko oinarritzko begiruneak eskatu behar leuke, nire ustez, aukeratutako perikopen osotasuna errespetatzea.

Egia da eta autortu beharra dago Biblia liturgian sartu eta txertatzeko egin dan antolamentu barriak aurrerapausu ikaragarria ekarri dauana, Kontzilioak Biblia herriari gerturatzeko agertu eban asmo ederrean. Hona hemen, besteak beste, aurrerakuntza bi: Jainkoaren Hitzaren ospakizun aldeazpimarratu, liturgian eta sakramentuen ospakizunean Hitzak dauan eginkizun nagusia berreskuratu.

Gaur erruz eta zabal esaten da: liturgian ez da Eskritura Santuaren irakurketa egiten, ezpada ze, Jainkoaren Hitzaren aldarrikapena da egiten dana. Hitzen aldaketak, irakurri/aldarrikatu, aldaketa sakonagoa iragartzen dau. Bibliara gerturatzeko ez da gauza bera liturgiako kontestua eta beste edozein gune. Eskritura Santua baino lehenago bazan Hitza, eta liturgian Biblia ez da idatzizko testu, ahozko testu baino. Liturgia-ospakizunean parte hartzen dabenentzat hitz dogu Biblia eta ez testu.

Idatziko testua objektiboa da; ahozkoa, ostera, subjektuen arteko gertaera da. Liturgiak Biblia-testu askoren jatorrizko egoera komunikatiboa berreskuratzen dau: Moises Moabeko lautadetan herriari berbaldiak zuzenduz, Jeremias Jerusalemgo bizilagunei berbetan, Jesus Galileako itsasertzean parabolak aldarrikatzen... Jarrera eta jokabide hori aintzat hartuz, helburu komunikatiboa kontuan izanik, liturgiarako itzulpenak egin egiten dan hizkeratik gertuagokoa izan beharko leuke beste edozein itzulpenek baino.

Biblia eta liturgiaren arteko hartu-emonetako beste alderdi batzuk be garrantzi handia dauke, esate baterako “eguneratze/aktualizazino printzipioak” eta komunitario edo alkarte-jiteak. Liturgia bizitzagazko eta haren problematikagazko batbateko erreferentzian kokatzen da, eta beraz testuingurua edo oinarritzko komunikazino-egoera pila bat testuingurutara zabaltzen da, bizitza berarenetara eta eginkizunera. Izan be, ospakizuna, zeinetan hitza iragartzen dan, ez da testuinguru itxi eta autonomoa, bizitza daukalako aurretik eta ostean.

Ez da, bada, mezu neutroa, eta liturgiak testuaren pragmatika azpimarratzen dau, ekarpena eragiteko eta indar eraldatzailea sortzeko gaitasuna; hitzaren aldarrikapen liturgikoaren funtsezko alderdia da “eguneratze aldea”. Horretara, ulertzeari Hitzaren indar kreatzaile eta eraldatzailea gehitzen jako; “egia”ren alderdiari “praxi”aren alderdia. Itzulpeneko hizkerak, eta hitzaren aldarrikapenak berak zeozelango eragina eta zirrara ahalbidetu behar dau entzulearengan.

Liturgiak, bestalde, Biblia Jainkoaren herriarena dala agertzen dau eta alde hori sendo eskuratzen dau barriro. Herriaren bihotzetik jaio da Biblia eta herriaren bizitzara bihurtu behar dau. Eta hori aintzat harturik, itzulpenaren hizkerak jentearen hizkera arruntera gerturatu behar dau edozeren gainetik.

3.3. Erabileraren (testu)ingurua eta hartzailea

Liturgiarako itzulpena ezin da jarri, inondik inora, fideltasun betebeharretik aparte eta aske. Ezinbestekoa dau oinarrizko testuagazko fideltasuna. Gorago aitatu dogunez, ostera, gaxa eta konplexua da, benetan, fideltasunaren gaia. Alde batetik jatorrizko testuagazko leialtasuna jagon behar da, haren hizkuntza formak, haren kultur koordinadatuakazko leialtasuna. Eta bada baita, beste aldetik, hartzaileagazko leialtasuna be, beronen hizkuntz-baliabide, beronen kultur gaitasuna eta kultur testuinguru berezia aintzat hartzen dauan leialtasuna.

Liturgiako testuingurura egokitzeak, bigarren leialtasun hau jagotera behartzen gaitu berariaz, lehenengorako bazterrean itzi barik, jakina. Izan be, liturgian Biblia ez da eskritura, ez da testu; hitz aldarrikatua da, testu diskurtso edo esanaldi bihurtua. Eta horrek beragaz daroa hartzailea lehenengo mailara pasa-



Lazkaomendin: Dionisio, Kasimiro, Ramón, Jose, Jesus Mari, Carlo, Jose Luis, Enrike, Lontzo (argazkilaria: Iñaki)

tzea, eta itzulpenak, orduan, gorengo eta etenbako ardurak izan behar dau mezua era ulerterrezean zabaldu eta eskualdatzea.

Testuinguru honetan testua jasotzea arrisku askoren menpe gertatzen da, eta itzulpenak arazo horreen jakitun izanik, ahalik gehien alboratu edo gitxitu behar ditu arriskuok.

Liturgian Biblia-testuak galdu egiten dau bere testu-izate hori, berbazko aldarrikapen bihurtzeko: batek irakurtzen dau eta alkarteak entzun. Testua belarrietara doa, eta ez daukagu begien aurrean, barrero hartzeko, berrikusteko, hausnartzeko... Eskrituraren beste erabilera batzutan funtsezkoa dana, testuaren analisisan edo Bibliaren gogoetan, adibidez, hemen ez da posible. Testu idatzia espaziala da, egonkorra, aldi berean daukat aurrez aurre. Berbazko hitza, ostera, aldibatekoa da, hurrenkerakoa eta ibiltaria; bere soinuek aidean dirauen beste irauten dau, ez gehiago.

Horrek esan gura dau berehalakoa izango dala testuaren ulermena eta harrera. Egia da, bai, errepikakorra dala liturgia, eta ospakizunetan parte hartzen ohitua dagoanak ez dauala lehenengoz entzuten testua. Izan be, testuak aldi behingo erregulartasunez, barrero etortzen dira ospakizunetara. Oihartzun-efektu horrek badauka eragina beste mota bateko testuetan, baina sarritan oztopo eta kaltea dakar une bereko arretarentzat. Edozein aldarrikapen barrerik, eraginkorra izan gura badau, zeozelango barritasuna emon behar deutso entzuleari, une horretako arreta bultzatu eta bizkortzeko.

Itzulpen orokorretan iruzkinera edo ohar argigarrietara jo ohi da. Itzulpen liturgikoak ez dauka baliabide hori; testuak berak argitu behar dau dana, aldarrikapen huts-hutsean. Hauxe da, benetan, liturgiarako itzulpenaren erronka nagusietako bat.

Itzulpen-proiektu oro hartzaile edo jasotzailearentzat egiten da, eta hori helburuaren arabera argitu edo zehazten da. Bibliaren itzultzailea, bere irakurlea “eginez” edo “antolatuz” hasten da lanean. Liturgiarako itzulpenaren kasuan, hartzailea

“eraiki” edo “egin” beharrik ez dago; izan be, emona da aurretiaz. Kristau-alkartea da, eta batzar liturgikoan batua. Eta, zehatz-mehatz, euskal kasuan, euskal komunitate linguistikoan partaide dan kristau-alkartea, komunitate txikia, beraz.

Gure batzar liturgikoak ez dira nabarmentzen euren bizitasu-nagaitik. Gazte eta ume gitxi dator euretara, eta gainera geldotasuna eta bakoizkeria dira nagusi, edo behintzat eurak gailentzen dira partaiderik gehienengan. Askok eta askok ez dauke ikasketarik ez formazinarik Bibliaren inguruan. Eta inor gitxik dauka Biblia berak beratara irakurtzeko ohiturarik. Horrezaz gain, euskeraz ez daukagu eskuko meza-libururik be. Hori tresna balio-tsua izango litzake alkarteko ospakizunaren osogarri modura, baita liturgiarako itzulpenaren erabilera beste eremu eta gune batzuetara zabaltzeko be, gogoeta taldeetara, otoitz taldeetara, eta abarretara. Aspalditik sentidua eta egiaztatua zan hutsune hori betetzea izan zan liturgiako testuak berrikusteko proiektua bultzatu eben arrazoietakoa bat, nahiz eta ez izan bakarra.

Hartaileaganako lehentasunezko arreta hori, gainera, erispide pedagogiko eta pastoralekin bat dator. Eta erispideok izan dira antolamentu liturgikorako Jainkoaren Hitzaren hautaketa egiteko erabili izan diranak, helburu nagusiaren bila: Bibliaren ahalik eta kopururik handiena emon Jainkoaren herriari, egokiera jokabidez, zatirik ilun eta korapilatsuenak ekidin edo baztertuz, eta eskuragarrienak eta esanguratsuenak pribilegiatuz.

3.4. Liturgiarako itzulpenaren berezitasunak (ezaugarriak)

Liturgiarako itzulpenak ezin ditu albo batera itzi bere harre-raren baldintzak. Agiriko aldarrikapenerako testua, eta azterketarako edo gogoetarakoa (dana) ez da gauza bera.

Liturgiarako itzulpenak beste edozeinek baino gehiago eskatzen dau baliokidetasun funtzionalaren eredia era sistematiko eta bidezkoan ezartzea. Paradoxikoa dala autortu behar liturgiarako itzulpenek, eta zehatz-mehatz euskerazkoak, jatorrizko tes-

tua barriro literalki esateko dauken jokera hain nabarmena. Baina, egia esan, ez da mira egitekoa be, itzulpena eskeini deuskuen itzultzaileek bizi izan daben aldi historikoa eta izan dituen baldintza psikologikoak aintzat hartuz (ia buruz ekien Vulgatako esamoldeetatik urruntzeko eragozpena, adibidez). Aldi haretan, ez egoan ezta itzulpenaren teoria eta praktikaren inguruko gogoeta esplizitu eta arrazoizkorik be. Beraz, emoitza eta ekarpena hurrengo hauxe: bere jomuga berezirako, aldarrikapen liturgikorako, gitxi egokituta dagoan itzulpena.

Itzulpen liturgikoak bidezko dan erreztasuna lortu behar dau.

Irakurterreztasuna, lehenengo. Ahozko komunikazioaren mugabako xehetasun eta ñabardurak (etenaldiak, azpimarrak, alkarrizketaren edo kontakizunaren intonazioak, poesiako edo himno taiuko pasarteen erritmoa, tarteak...) oso garrantzitsuak dira. Eta gora txikikoa dala uste izan geinken puntuazioak be arreta berezia merezidu dau. Beharrezkoa dana baino hainbat ugariagoa erabiltzea komenidu da liturgian. Horretara, argi eta garbi azpimarratzen dira esanaldiaren eta irakurketaren arrazoizko etenaldiak. Hori guztia aintzat hartu ezker, itzulpeneko testua osotzen dogun artean be egiaztatu egingo dogu ea agiriko irakurketa-aldarrikapenerako egokia dan.

Eta ulerterreztasuna. Aukera hau geureganatzeak ezinbestean eskatzen deusku baliokidetasun dinamiko-funtzionaleko itzulpen moduak bere-bereak dituan baliabide propioak eten barik aplikatzea, bai esplizitazioaz (elipsietan, gainulertuetan, anaforiko edo errepikatueta, lotura bitartekoetan...) baita signifikatuaren argibidez be, harako S. Jeronimok esana *non verbum e verbo, sed sensum exprimere de sensu* aintzat hartuz, testuaren adiera emonez, ez hitzak hitzen truk, beste barik. Jatorrizko testuan behingoan ulertzekoa zan adierazpideak, holantxe izan beharko dau oihartzuna lortzen dauan testuinguru barrian be.

Liturgiarako itzulpenak ekidin egin beharko dau hiztegi gaxa edota goi-mailakoa; eta baztertu egingo ditu ulermena eta

bat-bateko ulermena larriki oztopatzen daberen esaldi luze eta korapilatsuak. Danok ondotxu dakigunez, esaldi labur eta xumez egindako testua errezago da irakurtzeko eta ulertzeko, esaldi luze eta korapilatsuz egindakoa baino. Egia esan, oztopoak gitxitu egiten dira narrazinozko testuetan, kontuan izanik, gainera, Bibliako kontakizuna nahiko arteza eta lineala dala eta bere osogai funtsezkoetan batua. Liturgiarako itzulpenak, baina, hemen be zehatz eta arduraz jagon behar ditu sarrerak, trantsizinoak, narrazino-loturak...

Eta berbaldi logikoen aurrean aurkitzean, sarritan atal luze eta korapilatsuz eginak izan ohi diranez, testu zatia desegitea izango da ezinbestezko, eta esaldi asko laburragoz eta xumeagoz berregitea. Biblia-liburu askotan liturgiarako itzulpenak berregituratze-eginkizuna eskatzen dau, azaleko egitura formala sakon eraldatzea. San Pauloren epistolen sarrerak doguz adibide garbi.

1Ko 1,1-3ko agurrean, esaldi bakarra dago, informazino piloa eskeiniz. EABk, liturgiarako bertsino barriak erabat eta oso-osorik onartu dauan itzulpenean, zatikatu egiten dau testua hiru esalditan aditzera emenez.

Pablo, llamado a ser apóstol de Cristo Jesús por la voluntad de Dios, y Sóstenes, el hermano, a la Iglesia de Dios que está en Corinto: a los santificados en Cristo Jesús, llamados a ser santos, con cuantos en cualquier lugar invocan el nombre de Jesucristo, Señor nuestro, de nosotros y de ellos, gracia a vosotros y paz de parte de Dios, Padre nuestro, y del Señor Jesucristo" (BJ. 1Cor, 1,1-3).

Nik, Paulok, Jainkoak hala nahirik eta berak deiturik, Jesu Kristoren apostolu naizen honek, eta Sostenes anaiak, Korinton dagoen Jainkoaren eliz elkarteari idazten diogu. Jesu Kristok sagaratu zaituzte eta Jainkoak bere herri santu izateko deitu, edozein lekutan Jesu Kristo gure Jaunari dei egiten dioten guztiekin batera, hauek eta guk Jaun bat bera onartzen baitugu. Jainko gure Aitak eta Jesu Kristo Jaunak eman diezazkizue te grazia eta bakea (EAB. 1Ko 1,1-3).

Edozein itzulpenetan azaltzen dan eragozpen hori, larriagoa egiten da euskeran, hizkuntzaren egitura sintaktikoa tarteko: “Para alabanza (1) de la gloria (2) de su gracia (3)” hitzen katean, euskeraz ordena erabat alderantzizkoa da eta osoan bestetara doa: “bere graziaren (3) aintzaren (2) gorespenerako (1)”, eta esaldietan be mezuairen giltza dan elementua (aditz nagusia) azkenean kokatzen da.

Erromatarrei zuzendutako epistolaren “agurra” zazpi bertsikulu hartzen dituan esaldi bakarra da, eta lau bertsikulu erlatiboz hasten dira, kateatze osoa erlatiboez baliatuz osotzen da-la. Erlatiboa euskeran determinatzen dauan *sustantiboaren aurretik* doa normalean. Ezinbestekoa da berregituratze-beharra.

BJ (Rom 1,1-8)

Pablo, siervo de Cristo Jesús, apóstol por vocación, escogido para el Evangelio de Dios, que había ya prometido por medio de sus profetas en las Escrituras Sagradas, acerca de su Hijo, nacido del linaje de David según la carne, constituido Hijo de Dios con poder, según el Espíritu de santidad, por su resurrección de entre los muertos, Jesucristo Señor nuestro, por quien recibimos la gracia y el apostolado, para predicar la obediencia de la fe a gloria de su nombre entre todos los gentiles, entre los cuales os contáis también vosotros, llamados de Jesucristo, a todos los amados de Dios que estáis en Roma, santos por vocación, a vosotros gracia y paz, de parte de Dios nuestro Padre y del Señor Jesucristo. EAB (Erm 1, 1-8)

Nik, Paulok, Jesu Kristoren zerbitzari honek, idazten dizuet. Jainkoak deitu ninduen apostolu izateko eta Liburu Santuetan profeten ahoz aurrez agindua zeukan berri ona hots egiteko. Berri hau Jainkoaren Semeari buruzkoa da, alegia: berau giza jatorriz Daviden hazitik jaio zen; baina, hildakoen artetik piztu zenez gero, santu egiten duen Espirituz Jainkoaren Seme ahaltzu egina izan da.

Jesu Kristogandik hartu dugu apostolu izateko dohaina, gentil-herriei sinesmena eramateko eta fedezko erantzuna haiengan sortzeko. Hauetakoak zarete zuek ere, Erroman bizi

zaretenok. Jainkoak maite izan zaituzte eta Jesu Kristoren elkar-
teko eta bere herri santu izateko deitu.

Jainko gure Aitak eta Jesu Kristo Jaunak eman biezazkizuet
grazia eta bakea.

Biblia-liburuaren liturgiarako itzulpena egitean egiazko be-
rregituratze-beharra ulertzeko, ikusi dagigun baita ere 1Jn 1,1-
4 testua:

BJ

Lo que existía desde el principio, lo que hemos oído, lo
que hemos visto con nuestros ojos, lo que contemplamos y
tocaron nuestras manos acerca de la Palabra de vida, –pues la
Vida se manifestó, y nosotros la hemos visto y damos testimo-
nio y os anunciamos la Vida eterna, que estaba vuelta hacia
el Padre y que se nos manifestó– lo que hemos visto y oído,
os lo anunciamos, para que también vosotros estéis en comu-
nión con nosotros. Y nosotros estamos en comunión con el
Padre y con su Hijo Jesucristo. Os escribimos esto para que
nuestro gozo sea completo.

EAB

Hasieratik zen biziaren hitza, entzun eta geure begiz ikusi
duguna, begiratu eta geure eskuz ukitu duguna, iragartzen di-
zuegu. Izan ere, bizia agertu egin zen, ikusi egin dugu eta be-
ronen lekuko gara; Aitarekin zegoen eta guri agertu zitzaigun
betiko bizia iragartzen dizuegu. Ikusi eta entzun duguna di-
zuegu zuei ere iragartzen, zuek ere gurekin elkartasunean bizi
zaitezten. Eta gure elkartasuna Aitarekin eta honen seme Jesu
Kistorekin da. Eta gauzok idatzi, gure poza bete-betea izan
dadin idazten ditugu.

Itzulpenak lagundu leike eta laguntza emon behar dau,
modu erabagigarrian, Biblia-testua ulergarriagoa eta eskuraga-
rriagoa egiteko, baita berariazko hartzaileaganako gertukoago
egiteko be. Beti ez dira posible gogobeteko urtenbide asega-
rriak, jakina. Dana dala, labur bada be, zeregin gatx hori
ahalbidetzen daben itzulpen-prozedura bihurtzen diran prin-

tzipio batzuk seinalatzen dodaz, helburua lortzeko itzulpen-prozedura praktikoa bihurtzen diranak:

- Esplizitazio* printzipioa (testuan inplizitu dagoanarena).
- Esanahia argitzearen* printzipioa (forma hutsaren gainetik testura esanahia pasatuz).
- Kontzentratua zabaltzearen* printzipioa (Biblia-berbetea, Paulorena zehazki, oso kontzentratua da sarri askotan: bada hainbeste adierazpen eta esaldi benetan ulergatxak eta geureganatu ezinak lehenengo irakurketa baten. Esaterako Rm 1,5: “En orden a (*eis*) la obediencia de la fe a gloria de su nombre entre todos los gentiles”/EAB: “Jentilherriei sinesmena eramateko eta fedezko erantzuna haiengan sortzeko”).
- Zatitze printzipioa* (esanaldi luzeak laburretan zatikatuz emonez itzultzea).
- Erlazino edo lotura* printzipioa (kontu handiz eta arduraz jokatu beharra izango dogu konexio eta loturekin, batasun baliabideak argituz, bai narrazioetan baita arrazoiketetan be). Bada kasu bat arreta berezia eskatzen dauana, irakurgaien hasierena. Biblia-testua liturgian etenez eta jarraitutasun barik agertzean, hutsuneak sortzen dira, eta pasarte aukeratua bere jatorrizko testuingurutik aldentu eta banatzean, ezinbestezko egiten da testuinguru zabala goan argi egozan bitartekoak seinalatu eta esplizitatzea.

3.5. Euskal itzulpenaren berrikusketa

Orain urte batzuk (1999), EAB euskeraz egin genduanon artean, beste helburu baterako prestaturiko batzar batzuetan, apur bat itsumustuan eta ezustean, sortu zan euskerazko liturgiarako Bibliaren, Irakurgaien eta Salmo liburuaren berrikusketa egiteko asmoa.

Berrikusketa hori atzeraezina zan. Alde batetik, liturgiarako hizkuntzan hizkuntza batua onartu beharra sentitzen zan as-

palditxutik. Sarritan aurretik joan izan garanok, atzeratuta genbiltzan. Nahiz eta, egia esan, hizkuntza batua eleiz alkartean, liturgia arloan berariaz, onartzeak arazo larriagoak sortuazoten edo eragiten dituan gizarteko, irakaskuntzako, komunikabi-deetako, administrazinoko... beste inguru batzuetan baino.

Aurretiaz geunkan itzulpena, gainera, ez zan hain ona, ez hizkuntza aldetik ezta itzulpenaren beraren kaudimen eta fidagarritasunaren aldetik. Ez eukan behar besteko zehaztasun ez koherentziarik.

Horrezaz gainera, erabarritze eta eguneratzea eskatzen eben beste alderdi batzuk be nahiko argiak ziran. Esaterako, hizkuntza sarritan arkaiko samarra gertatzen zan, sasoiko garbizalekeria tarteko, orduko itzultzaileen jitea eta idiosinkrasia- ren eraginez. Aldi haretan ez eukan indar modurik hizkuntza inklusiboak, genero arlokoak zehatz-mehatz, eta hori ez zan benetan ezelango arazo, ez egoalako generoaren inguruko ardurarik ez sentiberatasunik.

Eskuetan geunkan bertsinoaren berrikusketa ezinbestekoa eta atzeraezina egiten eben barruko arrazoiez gain, beste gertakizun erabagigarri bat be hor geunkan azken urteetan: Bibliaren itzulpen barria (1994), ezaguna izaten eta asko zabal- tzen joiana. Bere aparteko merituakaitik ez bada be, eragin handia izan dau gure artean, bera dalako “euskara batuan” daukagun Biblia bakarra, erispide zientifikoakaz eta gaurko hizkeran egina izan dana.

EABk ez eukan ofizialtasunik, eta itzulpena ez zan izan helburu liturgikoaz egina. Egia esateko, eleiz mundua ez zan eze- lan be bere erreferente nagusia. Bazituan, ostera, gorago aitatu dogunez, beste ezaugarri batzuk, eta honeek berariaz aproposa egiten eben erreferente modura onartzeko, liturgiarako geun- kan itzulpena berrikusi eta aztertzeke orduan. Baliokidetasun dinamiko funtzionalaren eredua aukeratu izanak, eta helburu

komunikatiboaren alde jokatu izanak, berebiziko lagungarri bihurtzen eben EAB liturgiarako itzulpena moldatzerakoan.

Irakurgaien liburuaren berrikusketa planteatu zanean, aukera desbardinak geunkazan:

1. EAB onartu, dagoen-dagoenean. Aukera honek hor zituanean bere eragozpenak. Izan be, EABk ez eban izan, ezelan bere, helburu liturgiko hori.
2. Eskuetan geunkan eta erabiltzen genduan itzulpenaren hizkuntza aldetiko berrikusketa egin. Aukera hori gitxiegi zala ikusten genduan, eskas eta urritzat jo zan aukera.
3. Itzulpenaren berrikusketa sakonagoa egin, konparatze eta alderatzerako EAB aurrean izanik, eta haren aukez baliatuz.

Liturgiarako geunkan bertsinoa oinarri modura hartuz, EABekin alderatu da perikopaz perikopa, eleizen artekoaren ekarpenak bertsino barrian ugari sartuz.

Ramon Irizarrek berak (goian bego) osotu eban lehenengo egokitze hori. Eta gero, taldekide bakotxak berrikusten izan dau, baita eleizbarruti desbardinetako ordezkari ziran beste lankide edo laguntzaile batzuek be. Ekarpene guztiak taldean eztabaidatzearen frutu da behin betiko eta azken bertsinoa.

Mundutxu honetan gabiltzanok ondo dakigu liturgiarako itzulpenak badituana, bidezko danez, bere eskakizunak, tradizionotik eta erabilera liturgikotik eratorriak. Testu guztiak ez dira maila berekoak. Testu batzukaz aparteko begirunez, kontu handiz eta zuhurtasunez jokatu behar dogu itzultzaileok; esaterako, *Gure Aita* ezin da geure gulerira eta merke aldatu, eta tentuz ibili behar dogu *Magnificat*, *Nunc dimittis* eta askok buruz ezagutu eta errepikatzen dabezan testu, salmo, berba eta liturgian ohiko diran Bibliako adierazpen askogaz.

Lan handia izan dan arren, eta etenaldi luze eta deserosoak ezarri deuskuezan arren, egokitze-lana bera eragozpen handi

barik eta nahiko epe laburrean osotu dogu (genduan), bateragarri eta alkartzeko modukoak egin jakuzalako EAB eta liturgiarako itzulpena. Lortu genduan frutua nahiko oparoa izan zala deritxot. Orain dala dozena bat urtetik gora nire lagun eta lankide Ramon Irizarrek bere guraria agertzen eban: ea bertsinon barri hau laster baten danen eskuetan jartzen dogun. Baina gauzak astiro be astiro joan dira. Harrezkero, hainbat gehigarri be egin jakoz Meza Liburuari (Altarako Liburua, gehi Irakurgaiak) eta Madrileko Gotzainen Konferentziatik pasatu ostean, oraintxe dago Erroman, baimen ofizialaren zain.

Eleizbarruti arteko Liturgi Euskeratzaile Taldearentzat pozgarria izango da, euskal eleizbarrutietako ordezkarien partaidetzaz osotutako itzulpen bakarra, hiru eratara moldatua beti ohi dogunez, geure kristinau-alkarteei aurkeztu ahal izango deutsegun eguna. Betor laster!

Oharrak

1. Eleizen arteko Biblian eta liturgiarako itzulpen barrian lankide izan dodan Ramón Irizarri zor deusat artikulu honetan agertzen dan gehiena. Nik berak Gasteizen, Teologiako Fakultadean esandakoak neuretu, euskeratu eta zeozertxu osotu egin dodaz. Beraganako eskeronez eta beraren omenez egin dot gogoeta hau.
2. “Creo que la Biblia del Peregrino mejora la aportación literaria” (Alonso, 1993: 12).
3. “Convencidos de que el conocimiento de la palabra de Dios es el mejor camino para la evangelización, ofrecemos el texto sagrado, acompañado de notas e introducciones, a los sacerdotes, a los catequistas y a todo el pueblo cristiano, sin olvidar a todos aquellos que desde otros credos y convicciones desean conocer el mensaje del Libro de los libros” (AA.VV., 1992: VIII).
4. “*La Sagrada Biblia. Versión oficial de la Conferencia Episcopal Española* es la única traducción que se podrá

- utilizar en la Liturgia formando parte de los leccionarios, una vez que la Santa Sede conceda la preceptiva aprobación de los libros litúrgicos correspondientes” (Conferencia Episcopal Española, 2010: XVIII).
5. “Al traducir intentamos rehacer la comunicación integral del original. Es decir, no sólo el contenido intelectual o doctrinal, sino también de la emoción, el impacto, la sugerencia... Al traducir textos literarios, no los vertemos genéricamente a la lengua receptora, sino específicamente al nivel del lenguaje y al género literario particular: cantos de amor, refranes, elegía, retórica, relato...” (Alonso, 1993: 12).
 6. “Vatikanoak eta Bibli Elkarte Batuek horrelako itzulpen-lanetarako egin duten akordioaren (“Bibliaren itzulpengintzan elizen arteko elkarlanerako arauak” izeneko hori 1987an berritu zen) bidetik jotzea erabaki zen eta horretan saiatu dira itzultzaileak” (Bibli Elkarte Batuak & Euskal Herriko Elizbarrutiak, 1994: XI).
 7. *Dei Verbum. Constitutio dogmatica de divina revelatione* (Erroma, 1965). Euskarazko itzulpenetarako, ikus Baraiazarra, 2003: 559.
 8. SC laburdura erabiliko dugu 1963ko *Sacrosanctum Concilium. Constitutio de Sacra Liturgia* aipatzeko. Dokumentu horren edizio berria da Gil (ed.), 2003.
 9. “In celebrationibus sacris abundantior, varior eta aptior lectio sacrae Scripturae instauretur” [Itz.: ‘Elizkizunetan, Eskritura Santuko irakurgaiak ugariagoak, mota gehiagotakoak eta egokiagoak ezar bitez’] (SC), 35).

Bibliografia

- AA.VV. (1967): *Biblia de Jerusalén. Edición Española*, DDB, Bilbo.
- ___, (1992): *La Biblia*, La Casa de la Biblia – PPC, Madril.